

REGISTERBLAD

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I JÖNKÖPINGS LÄN

NRO06042 STORE MOSSE NATIONALPARK

Kommuner: Gnosjö (17), Vaggeryd (65) och Värnamo (83)

Kartor: 5DNO, 6DSO 6DOh 32 , 6D0H43

Areal: 8 235 ha

Naturgeografisk region: 11 Sydsvenska höglandets och smålandsterrängens myrrika västsida

Kust/havsregion: -

Regionindelning för sjöar och vattendrag: -

Agrara kulturlandskapsregioner: -

Landskapsformer: 3 Kullig terräng med relativ höjd 20-50 m & 1 slätt med relativ höjd lägre än 20 m.

Riksvärde

Våtmarkslandskap		
Våtmarkskomplex	Mossekomplex	Flora
	Mossekomplex	Fauna
	Myrkomplex	
	Svagt välvd mosse	
	Sluttande mosse	
	Platåformigt välvd mosse	
	Topogent kärr	
	Mad vid vattendrag	
Sjö	Fauna	
Dyner		
Sötvattenstrandäng		

Värdeomdöme: Store mosse nationalpark är Sveriges största högmosse och landets största myrmarksområde söder om Lappland. Myrkomplexet består av högt värderade mossekomplex, svagt välvda mossar, sluttande mossar, platåformigt välvda mossar. Stora arealer täcks också av värdefulla topogena kärr samt en del bevuxen sjö.

Store mosses storlek, mångformighet och omväxlande karaktär av högmosse, kärr och öppna vattenytor gör området ytterst betydelsefullt för floran och faunan. Området är botaniskt, geologiskt, hydrologiskt, limnologiskt och ornitologiskt intressant. Store mosse har troligen Sveriges tätaste population av trana. Komplexiteten ger sammantaget mossen stora ekologiska värden.

Kävsjön är en viktig rast- och häckningsplats för andfåglar. Antalet rastande sångsvanar tangerar, om det närliggande Häradsö och Horssjöarna inräknas, det av Wetlands International fastställda kriteriet som internationell viktig rastplats.

På Svänö, Norra Kävsjön finns blandlövhage och öppen hagmark. Mellan Svänö och Kävsjön ligger vidsträckta strandängar. Art- och individrika växtsamhällen med arter som låsbräken, slätterfibbla, ängsskallra, ängsnycklar, klockljung och ögontröst förekommer.

Fastmarkspartier ute på myren utgörs till stor del av flygsanddyner.

Våtmarkerna vid Österån är en högt värderad mad vid vattendrag. Mossen SV Långasjön är en värdefull svagt välvd mosse.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande: Bevarandet av våtmarkernas värden kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar, vid vattendrag och i kantzoner bör ej utföras. Åtgärder såsom markavvattningar, täkter och andra exploateringsföretag i anslutning till våtmarkerna kan skada dess värde.

Bevarandet av odlingslandskapets värden kräver fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Odlingslandskapets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledningar och vägdragningar.

Säkerställande och internationell status: Store mosse är sedan 1982 nationalpark. Arbeta pågår med justering av gränserna. Kävsjön är avsatt som fågelskyddsområde och för Kävsjön gäller beträdelseförbud 1/3-30/9. Store mosse nationalpark är Natura 2000-område (pSCI och SPA). Utgör Ramsar-område.

Områdets huvuddrag: Större delen av Store mosse är sedan 1982 nationalpark. Mossen ligger tolv kilometer nordväst om Värnamo och genomkorsas av vägen och järnvägen mellan Gnosjö och Värnamo. Större delen av Store mosse ligger på sand som avlagrats i Fornbolmen.

Store mosse ligger till största delen inom Storåns nederbördsområde. Nordöstra delarna med Horssjön avvattnas dock genom Lillån direkt till Lagans vattensystem.

Store mosse är uppbyggd av åtminstone fem, tämligen väl åtskilda mossekomplex. Avsnittet nordost om landsvägen-järnvägen skiljs från mossarna i sydväst av sandavlagringarna sydväst om Kävsjön. Denna del utgörs av två komplex som skiljs från varandra av dräneringsstråket genom sjöarna Häradsösjön och Kävsjön. Mossens sydvästra partier delas i tre komplex. Ett sydvästligt parti som skiljs från myren i övrigt av stråket av flygsanddyner mellan Lövo och Kittlakull. Det sydliga-sydöstliga området delas i sin tur i två delar av dräneringsstråket Blådöpet.

Store mosse utgörs till allra största delen av öppna, i stort sett trädlösa mosseplan. Vegetationen är typisk för sydvästra Sverige med inslag av bl.a. klockljung, myrlilja och dvärgbjörk. Smärre tallmosspartier och sumpskogar förekommer här och var särskilt kring de sänkta sjöarna. Mossen övertväras av breda kärrstråk av vilka Blådöpet är det mest markanta. Här finns de vanliga kärrväxterna men också sådana som strängstarr, pors, vattenklöver samt relativt stora bestånd av bladvass. Den intressantaste vegetationen finns dock i Björnekullakärret, som är beläget strax norr om Herrestadssjön. Här finns mera näringskrävande arter som kärrknipprot, sumpnycklar och härstarr m fl.

Våtmarkerna vid Österån utgörs bland annat av svagt välvda mossar och mad vid vattendrag.

Inom området finns tre större, numera sänkta sjöar, Kävsjön, Häradsösjön och Horssjön. Av dessa håller Horssjön öppet vatten endast under högvattenperioder. Endast i Kävsjön finns större sammanhängande klarvattenytor året om. Sjöarna sänktes under mitten och slutet av 1800-talet.

Kävsjön är den enda sjön inom Store mosse nationalpark, som året om har större, sammanhängande klarvattenytor. Kävsjön sänktes på 1840-talet och vattendjupet överstiger numera sällan en meter. Vid vattenståndssänkningen frilades stora områden med organogena sediment i söder. De intas nu av kärrvegetation.

Efter sänkningen utnyttjades stränderna för slåtter och bete vilket gav goda förutsättningar till det rika fågellivet vid sjön.

Det mest utmärkande för sjövegetationen är de stora täta vassarna av sjösäv i sjöns sydvästra del. Undervattensvegetationen är i allmänhet svagt utvecklad.

I och med att hävden av marken runt Kävsjön upphörde under 1900-talets förra hälft missgynnades flera fågelarter och antalet arter har sedan mitten av 1930-talet successivt minskat. Under senare år har emellertid hävden återupptagits i området norr om sjön med ett positivt resultat för främst vadarfåglarna. Kävsjön är en mycket viktig rastlokal under sträckningstider.

Häckning av bl.a. sångsvan, grågås, olika änder, grönbena, dvärgbeckasin, brun kärrhök och trana förekommer. Store mosse med Kävsjöområdet torde vara ett av Sveriges tranrikaste områden.

Kring Kävsjön och dess strandängar växer huvudsakligen tallskog, ibland låg och gles. Mindre områden domineras av björkskog.

Ute på myren finns flera fastmarkspartier, bl.a. långsträckta sandryggar, som till stor del utgörs av flygsandsdyner. De bildades troligen i samband med att den vidsträckta sandavlagringen blottades från Fornbolmens vatten. Ryggarna kallas i trakten för "rocknar" och är bevuxna med skarp tallhed.

På fastmarken ute på myren finns två byar, S Svänö norr om Kävsjön och Lövä i myrens sydvästra del. Vid S Svänö finns ett ekrikt hagmarkslandskap på moränmark och en del uppodlad myrmark. Vid Lövä finns mera öppna marker på både morän och sandavlagringar. På Svänö vid Norra Kävsjön finns blandlövhage och öppen hagmark, mellan Svänö och Kävsjön ligger vidsträckta strandängar. Art- och individrika växtsamhällen med arter som låsbräken, slåtterfibbla, ängsskallra, ängsnycklar, klockljung och ögontröst. Vanliga vegetationstyper är dvärgvasstyp, torräng av fårsvingeltyp, friskäng av rödventyp och fuktäng av gräslågstartyp. Växtsamhällena är art- och individrika, och bland de hävdgynnade arterna förekommer låsbräken, slåtterfibbla, ängsskallra, ängsnycklar, klockljung och ögontröst.

Inom nationalparken har ställts i ordning ett flertal vandringsleder, fågeltorn och rastplatser. Vid Södra Svänö, Kittlakull och vid Lövä finns raststugor, eldplatser och vattentag.

Anmärkningar:

Ingår i Myrskyddsplan för Sverige.

VMI ID: 05D9H01, 06D0G05, 06D0I02, 06D1H03, 06D2I01

Svänö ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 17-25) och i nationell bevarandepplan för odlingslandskapet (objekt nummer 17-22).

Under förra hälften av 1900-talet bedrevs en omfattande täkt av torv i området längs järnvägen samt väster om Horssjön.

Området gränsar till Herrestadssjön i söder som kalkas.

Referenser:

- Arbetsgruppen för Kävsjöns restaurering*, 1974: Kävsjöns restaurering som fågelsjö.
- Christoffersson I*, 1975: Översiktlig naturinventering, Gnosjö kommun.
- Council of Europé*, 1988: Store Mosse National Park. European diploma series 28.
- Damberg D*, 1995: Store Mosse och dess fåglar.
- Fredén C*, 1995: Store Mosse. Jordartsgeologi. Naturvårdsverket.
- Fries C*, 1920: Store Mosse. Svenska Turistföreningens Årsskrift 1920. Stockholm.
- Grundsten C*, 1983: Sveriges Nationalparker, Solna (SNV).
- Hamrin S*, 1973: Naturvårdsundersökningar inom Store Mosse. Kävsjön - resultat från limnologiska undersökningar under åren 1971-1973. - Limnologiska inst., Lunds universitet.
- Johnson S*, 1975: Naturinventering, Vaggeryds kommun.
- Larsson A & Svensson G*, 1972: Naturvårdsundersökningar inom Store Mosse. Vegetation och vegetationsförändringar vid Kävsjön, Häradsösjön och Horssjön. Meddelande från forskargruppen. Skötsel av Naturreservat nr 15. Avd. ekologisk botanik. Lund.
- Larsson A*, 1977: Effekterna av planerat dikningsföretag vid Björnakullakärret inom naturreservatet Store Mosse med Kävsjön, Jönköpings län. Rapport till Länsstyrelsen i Jönköping (stencil).
- Larsson A*, 1978: Disposition- och skötselplan för naturreservatet Store mosse med Kävsjön, Jönköpings län. Växtekologiska institutionen, Lunds universitet.
- Liber Kartor*, 1983: Store Mosse (karta i skala 1:75 000), Stockholm.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län*, 1988: Ängs- och hagmarker i Gnosjö kommun. Miljö i Jönköpings län 1988:5.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län*, 1992: Program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden. Meddelande 9/92.
- Naturvårdsverket*, 1983: Våtmarksinventering i sydvästra Sverige. Katalog över särskilt värdefulla objekt. Rapport 1681.
- Naturvårdsverket*, 1983: Våtmarksinventering i sydvästra Sverige. Katalog över samtliga objekt, norra delen. Rapport 1683.
- Naturvårdsverket*, 1989: Store Mosse National Park. Fact Sheet. Birdlife at Kävsjön, Lövo-Fornholmen, Björnakulla Marsh, Stora Gungflyet. SNV faktablad.
- Naturvårdsverket*, 1994. Myrskyddsplan för Sverige.
- Naturvårdsverket*, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.
- Nilsson L*, 1972: Naturvårdsundersökningar inom Store mosse. Ornitologiska undersökningar vid Kävsjön 1972. Meddelande från forskargruppen. Skötsel av Naturreservat nr 20. Avd. ekologisk botanik. Lund.
- Nilsson L*, 1977: Fågelinventeringar i Kävsjöområdet 1976. (stencil)
- Nilsson S & Gustavsson G*, 1971: Fågelobservationer kring Kävsjön våren 1971. u.o. (stencil).
- Osvald H*, 1925: Käfsjö Stormosse. Södra Sveriges största högmosse. Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens Årsskrift 16. Stockholm.
- SGU*, 1996: "Berggrund, Jordarter och Geomorfolgi, Store Mosse nationalpark". Naturvårdsverket rapport 4465.
- Svensson G*, 1968: Store Mosse. Svenska Turistföreningens Årsskrift. Stockholm.
- Svensson G*, 1974: Naturvårdsundersökningar inom Store Mosse. Vegetationsundersökningar inom Kävsjöområdet 1964 och 1965. Meddelande från forskargruppen. Skötsel av Naturreservat nr 21. Avd. ekologisk botanik. Lund.
- Wibeck E*, 1904: Fågellifvet på västra Smålands myrar och kärr. Svenska Jägareförbundets Nya Tidskrift 42. Stockholm.
- Wibeck E*, 1936: Kring Kävsjön, Smålands märkligaste fågelsjö. Svenska Skogsvårdsföreningens Tidskrift 34. Stockholm.
- Wibeck E*, 1947: Med tranorna på Kävsjö mosse. Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens Årsbok 38. Stockholm.